

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Український державний університет
науки і технологій**

Кафедра «Економіки та
підприємництва ім. Т. Г. Беня»

ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ ТА БЮДЖЕТУВАННЯ

Навчально-методичні рекомендації
до вивчення дисципліни та виконання індивідуальних завдань
для студентів спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та
біржова діяльність» (бакалаврський рівень)

Електронне видання

ДНІПРО
2024

Упорядники:
С. Б. Довбня, А. О. Найдовська

Електронне видання

Схвалено Групою забезпечення якості освітньої програми
«Економіка та управління підприємством»

Протокол № 2 від 07.11.2024

Ф 59 Фінансове планування та бюджетування : навчально-методичні рекомендації до вивчення дисципліни та виконання індивідуальних завдань для студентів спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» (бакалаврський рівень) / упоряд. С. Б. Довбня, А. О. Найдовська ; Укр. держ. ун-т науки і технологій. – Електрон. вид. – Дніпро : УДУНТ, 2024. – 63 с.

Навчально-методичні рекомендації призначені для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» (бакалаврського рівня освіти) та містять рекомендації до виконання індивідуальних завдань з дисципліни «Фінансова планування та бюджетування», перелік питань для самооцінювання та список рекомендованої літератури для засвоєння матеріалів дисципліни.

Іл. 3. Табл. 21. Бібліогр.: 11 назв.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ НА ТЕМУ «ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ТА СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА»	6
2. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ НА ТЕМУ «ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ БЮДЖЕТІВ ПІДПРИЄМСТВА»	13
3. ПЕРЕЛІК ПИТАТЬ ДЛЯ САМООЦІНЮВАННЯ ЗА ТЕМАТИКОЮ ДИСЦИПЛІНИ ВІДПОВІДНО ДО РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ	39
Додатки.	43
БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК	62

ВСТУП

Успішне функціонування підприємства можливе за умови реалізації основних функцій управління, першою з яких є планування, яке передбачає вивчення поточних та прогнозних умов функціонування підприємства з метою визначення оптимальних шляхів організації діяльності підприємства, направлених на досягнення цільових фінансово-економічних та соціальних результатів. Фінансове планування посідає важливе місце в системі планування діяльності підприємства, оскільки у межах нього вирішуються наступні важливі завдання:

1) формування фінансової стратегії підприємства та визначення його фінансових стратегічних цілей на основі ґрунтовного аналізу зовнішнього середовища та внутрішнього потенціалу підприємства;

2) розробка політики фінансування діяльності підприємства з урахуванням доступних джерел фінансування;

3) визначення оптимального варіанту фінансування діяльності підприємства з урахуванням вартості та лімітів ресурсів кожного джерела;

4) аналіз беззбитковості та розрахунок цільового прибутку як по окремих видах продукції, проєктах, так і по підприємству в цілому;

5) бюджетне планування: розробка системи взаємопов'язаних бюджетів підприємства, починаючи з бюджету реалізації продукції і завершуючи бюджетом грошових коштів та балансом підприємства;

6) оцінювання фінансових ризиків та розробка превентивних заходів щодо їх запобігання;

7) планування фінансових інвестицій та управління ними.

Ефективне вирішення цих завдань передбачає освоєння теоретико-методологічних основ фінансового планування та оволодіння специфічним методичним інструментарієм, що застосовується на різних його етапах.

Дисципліна «Фінансове планування та бюджетування» входить у цикл дисциплін професійної підготовки бакалаврів, які навчаються за освітньою програмою «Економіка та управління підприємством» за спеціальністю 076 – Підприємництво, торгівля та біржова діяльність.

Метою вивчення дисципліни є засвоєння знань про сутність і особливості фінансового планування на підприємстві, структуру основних фінансових планів, їх зв'язок та методику формування; формування вмінь та навичок використання методичного інструментарію фінансової діагностики, бюджетування та організаційного забезпечення їх виконання.

Вивчення дисципліни «Фінансове планування та бюджетування» ґрунтується на базових знаннях, що отримані під час вивчення дисциплін «Економіка підприємства», «Економічний аналіз», «Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва» та ін.

Структурно дисципліна «Фінансове планування та бюджетування» поділена на чотири розділи. В одержанні необхідного обсягу знань і навичок з

дисципліни, окрім засвоєння теоретичного матеріалу, передбачена практична діяльність, у тому числі у формі виконання індивідуальних завдань розрахункового характеру. У даному виданні представлено навчально-методичні рекомендації до виконання двох індивідуальних завдань, перше з яких передбачає здійснення фінансового аналізу діяльності реального підприємства за самостійно розробленою студентами методикою, друге – побудову системи бюджетів виробничого підприємства.

Індивідуальні завдання охоплюють матеріали, які студенти вивчають в п'яти темах дисципліни:

1. Завдання, види та методи фінансового аналізу
2. Поглиблений коефіцієнтний аналіз фінансового стану підприємства
3. Загальна характеристика технології бюджетування
4. Операційні бюджети підприємства
5. Фінансові бюджети підприємства.

Дисципліна в цілому забезпечує формування наступних компетентностей:

СК 2. Здатність обирати та використовувати відповідні методи, інструментарій для обґрунтування рішень щодо створення, функціонування підприємницьких та торговельних структур.

СК 10. Здатність до бізнес-планування, оцінювання кон'юнктури ринків і результатів діяльності у сфері підприємництва та торгівлі з урахуванням ризиків.

Очікуванні результати навчання, що забезпечує навчальна дисципліна:

ОРН1. Здійснювати фінансовий аналіз діяльності підприємства (систематизувати, обробляти та узагальнювати інформацію, облікові дані, необхідні для прийняття управлінських рішень), вміти робити висновки та приймати рішення щодо усунення негативних тенденцій в фінансово-економічному стані підприємства.

ОРН 2. Уміти формувати основні види фінансових планів підприємства. Розуміти взаємозв'язок витрат, обсягу діяльності та прибутку.

ОРН 3. Формувати систему бюджетів (операційних та фінансових) виробничого підприємства, вміти розробляти архітектуру бюджетів, добирати доречні методи формування бюджетних показників.

ОРН 4. Аналізувати виконання операційних і фінансових бюджетів підприємства, приймати управлінські рішення щодо нівелювання виявлених негативних тенденцій у виконанні бюджетів.

При виконанні індивідуальних завдань студенти мають змогу продемонструвати засвоєння ОРН1 та ОРН 3.

У підготовці навчально-методичних рекомендацій прийняли участь викладачі кафедри економіки та підприємництва ім. Т. Г. Беня Дніпровського металургійного інституту Українського державного університету науки і технологій: професор, д.е.н. С. Б. Довбня (завдання 1), старший викладач А. О. Найдовська (завдання 2, перелік запитання для самооцінювання).

1. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ НА ТЕМУ «ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ТА СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА»

Ціль завдання – закріпити навички оцінки фінансово-економічного стану підприємства та його результативності функціонування на основі динамічного аналізу основних фінансових коефіцієнтів.

Фінансовий аналіз – це процедура оцінки основних економічних результатів діяльності підприємства та стану таких його характеристик як фінансова незалежність, платоспроможність, ділова активність, яка здійснюється на основі фінансової звітності та даних управлінського обліку.

Метою фінансового аналізу є пошук резервів і розробка заходів щодо підвищення платоспроможності, фінансової незалежності і рентабельності підприємства на основі кількісної оцінки фінансових показників і виявлення чинників, що їх зумовили.

Основними завданнями фінансового аналізу є:

- оцінка фінансових результатів діяльності підприємства і виявлення факторів, що обумовили їх кількісне значення;
- визначення в динаміці фінансової стійкості, ліквідності і платоспроможності підприємства;
- аналіз ефективності використання активів підприємства;
- аналіз забезпеченості підприємства власними і позиковими фінансовими ресурсами і ефективності їх використання;
- аналіз ділової активності підприємства;
- своєчасне виявлення і усунення недоліків у фінансовій діяльності підприємства і пошук резервів підвищення його фінансової стійкості;
- прогнозування фінансово-економічного стану підприємства, виходячи з очікуваних змін зовнішнього середовища і результатів його діяльності, в тому числі, прогнозування кризового стану підприємства і своєчасне запобігання його банкрутству;
- обґрунтування напрямів та розробка конкретних заходів щодо підвищення ефективності використання фінансових ресурсів підприємства і зміцнення його фінансово-економічного стану [1, с. 57-58].

Інформаційною базою для здійснення фінансового аналізу є фінансова звітність підприємства та інші дані управлінського обліку. Склад фінансової звітності: баланс, звіт про сукупний дохід (звіт про фінансові результати), звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал, примітки до фінансової звітності.

У процесі фінансового аналізу широко використовуються різні *методи*, найбільш розповсюдженими з яких є: горизонтальний аналіз, вертикальний аналіз, аналіз ліквідності балансу і коефіцієнтний аналіз [1, 2].

В індивідуальному завданні студентам пропонується виконати фінансовий аналіз з використанням коефіцієнтного аналізу.

Основними напрямками аналізу з використанням фінансових коефіцієнтів є оцінка платоспроможності, фінансової незалежності, ділової активності підприємства та його результативності [1-3].

Платоспроможність підприємства характеризує його здатність своєчасно і в повному обсязі виконувати всі розрахунки і фінансові зобов'язання. До числа найбільш уживаних показників, які достатньо повно характеризують платоспроможність підприємства, відносяться: коефіцієнт покриття, коефіцієнт швидкої ліквідності і коефіцієнт абсолютної ліквідності [1, с.63].

Фінансова незалежність підприємства визначається, головним чином, структурою капіталу і оцінюється за допомогою наступних коефіцієнтів: автономії, фінансування, фінансування за рахунок стабільних джерел, маневреності власного капіталу і забезпеченості власними оборотними коштами [1, с.65].

Під час виконання завдання студентам доцільно звернути увагу на наявність рекомендованих значень для показників платоспроможності та фінансової незалежності.

Ділова активність підприємства характеризує його спроможність ефективно використовувати гроші, авансовані в оборотні активи підприємства. Ця ефективність характеризується швидкістю кругообігу оборотних коштів.

Для оцінки оборотності оборотних активів в цілому або окремих їх складових використовують три групи показників ділової активності: коефіцієнти оборотності оборотних активів в цілому або їх складових, період або тривалість обороту оборотних активів або їх складових, коефіцієнт завантаження оборотних активів.

Під час виконання завдання студентам доцільно звернути увагу на відсутність рекомендованих значень показників ділової активності та з'ясувати причини цього.

Фінансові результати та результативність діяльності підприємства. Цей напрям оцінки передбачає аналіз показників прибутку (абсолютні показники) та рентабельності (відносні показники). В процесі фінансового аналізу передбачається вивчення показників прибутку, розрахунок яких представлено у звіті про сукупний дохід підприємства (таблиця 1 «Звіт про фінансові результати», а саме таких показників як валовий прибуток, операційний прибуток, прибуток до оподаткування і чистий прибуток підприємства, а також дослідження факторів, що впливають на їх формування.

При виконання завдання студентам доцільно звернути увагу на додаткові показники фінансових результатів, які визначаються підприємствами сьогодні, а саме: маржинальний прибуток, операційний прибуток до нарахування амортизації (ЕВІТА) тощо.

Показники прибутку самі по собі не дають достатнього уявлення про ефективність господарювання, оскільки незрозумілим є, скільки було витрачено певних ресурсів для їх формування. Тому для обґрунтованого висновку про результативність діяльності підприємства використовуються

показники рентабельності, що характеризують співвідношення прибутку з витратами, які були понесені для його формування. При цьому витрати можуть розглядатися з двох точок зору: по-перше, як поточні витрати, по-друге, як авансований капітал.

Для цілей фінансового аналізу представляється найдоцільнішим використання наступних показників рентабельності: рентабельність активів, рентабельність власного капіталу, рентабельність реалізації і рентабельність операційної діяльності [1, с.74-75].

При виконання завдання студентам доцільно звернути увагу на наявність різних методів розрахунку показників рентабельності активів, рентабельності продукції [1, 3].

Вихідні дані. Вихідними даними є фінансова звітність реального підприємства в динаміці за 2-3 роки. Підприємство студенти обирають самостійно з числа акціонерних товариств, які розміщують свою фінансову звітність у вільному доступі в мережі Інтернет. Склад фінансової звітності, мінімально необхідної для виконання завдання: баланс, звіт про сукупний дохід.

Оформлення результатів виконання завдання. Результати розрахунків студентам необхідно оформити у вигляді звіту, структура якого наведена нижче:

1. Титульний аркуш (зразок оформлення наведено у додатку 1);
2. Зміст;
3. Вихідні дані (наводиться стисла інформація про підприємство, обране у якості об'єкта аналізу та форми фінансової звітності підприємства за 2-3 роки);
4. Розрахункова частина (розрахунки з наведенням формул і проміжних результатів);
5. Перелік посилань.

Форми фінансової звітності підприємства за 2-3 роки виносяться в додатки.

Вимоги до оформлення звіту за результатами виконання індивідуального завдання: Times New Roman, кегель 14, міжрядковий інтервал – 1,15 (у таблицях можна використовувати кегель 12 та міжрядковий інтервал 1,0), поля: верхнє та нижнє – 2,0 см, лівє – 3,0 см, правє – 1,5 см.

Всі таблиці, рисунки, формули, що наводяться у звіті повинні бути пронумеровані за порядком їх наведення в роботі. Таблиці оформлюються аналогічно тому, яка наведено в даних методичних вказівках. Рисунки підписуються знизу у форматі: Рисунок 1 – «Назва».

Оцінювання завдання. Завершена робота подається студентом викладачу для перевірки у термін, визначений навчальним графіком. Після перевірки викладачем студент захищає роботу, відповідаючи на запитання стосовно сутності виконаної ним роботи.

За результатами перевірки завдань, відповідей на запитання з урахуванням додержання правил до оформлення роботи викладач виставляє диференційовану оцінку по завданню за 12-бальною шкалою. Отримана

студентами оцінка впливає на визначення підсумкової оцінки з дисципліни, представляючи собою оцінку по першому розділу дисципліни.

Критерії оцінювання завдання:

- логічність відбору показників для оцінки фінансово-економічного стану підприємства, відсутність явного дублювання показників, повнота відображення різних сторін підприємства в методиці аналізу;
- коректність розрахунків;
- повнота відображення ходу виконання завдання (наведення методики визначення показників, представлення проміжних розрахунків тощо).
- наявність обґрунтованих висновків за результатами розрахунків.

Виконання завдання. Для досягнення цілей завдання студентам необхідно розробити методику фінансового аналізу діяльності та стану виробничого підприємства на основі динамічного аналізу основних фінансових коефіцієнтів та зробити висновки щодо тенденцій розвитку підприємства.

Завдання виконується в декілька етапів:

- Розробка методики фінансової діагностики;
- Підготовка вихідної інформації;
- Оцінка фактичних значень показників в динаміці за 2-3 роки;
- Формулювання висновків щодо фінансово-економічного стану підприємства на основі отриманих результатів.

Етап розробки методики фінансової аналізу передбачає відбір з широкого кола фінансових коефіцієнтів конкретних показників, які з точки зору студента, можуть в повній мірі розкрити такі характеристики підприємства як: фінансова незалежність, платоспроможність, ділова активність (оборотність) та результативність діяльності (прибуток та рентабельність). До кожного про шарку аналізу треба добрати по 3-5 показників. Система найбільш розповсюджених фінансових коефіцієнтів наведена у додатку 2.

Також необхідно визначитися з методикою розрахунку відібраних показників (за окремими показниками існують методичні варіації їх визначення) та джерелами інформації для отримання вихідних даних для їх розрахунку.

За бажанням студенти можуть розширити перелік груп аналізу для того, щоб як найвдаліше розкрити особливості роботи підприємства. Наприклад, можна додати такі групи аналізу: оцінка майнового стану підприємства, ринкова активність підприємства, оцінка динаміки та якості грошового потоку підприємства

Результати етапу доцільно оформити у вигляді таблиці, шаблон якої наведено у таблиці 1.1.

При заповненні таблиці у якості джерел інформації треба указувати конкретну назву фінансового звіту або іншого документу.

Система показників фінансового аналізу діяльності та стану підприємства

Показники	Методика розрахунку	Рекомендоване значення	Джерело вихідної інформації
Фінансова незалежність			
Показник 1.			
Показник 2			
.....			
Платоспроможність			
Показник 1.			
Показник 2			
.....			
Ділова активність			
Показник 1.			
Показник 2			
.....			
Результативність			
Показник 1.			
Показник 2			
.....			

Етап підготовки вихідної інформації передбачає вивчення фінансової та іншої звітності обраного студентами підприємства в динаміці за 2-3 роки. Повну фінансову звітність можна додати у якості додатків до індивідуального завдання, а в розділ звіту треба «виписати» конкретні статті звітності, які потрібно використовувати для розрахунку показників, відібраних згідно з методикою фінансової діагностики. При цьому моментні (на дату формування балансу) та інтервальні вихідні показники доцільно оформити окремими таблицями. Формат таблиці для оформлення моментних вихідних даних наведено нижче (див. табл. 1.2). Оформлення інтервальних показників відбувається аналогічним чином, але кількість стовпців вихідної інформації буде відповідати кількості періодів, що аналізуються.

Приклад оформлення моментних вихідних даних (фрагмент)

Показник	На 01.01 2021	На 01.01 2022	На 01.01 2023	На 01.01 2024
Грошові кошти, тис. грн				
Активи, тис. грн				
....	

Етап оцінки фактичних значень показників в динаміці за 2-3 роки передбачає безпосереднє виконання розрахунків за методикою, визначеною на першому етапі. Результати розрахунків можна оформлювати у табличному або текстовому вигляді. Але мінімум за один період необхідно навести проміжні розрахунки для демонстрації коректності застосування методики визначення показників.

Етап формулювання висновків щодо фінансово-економічного стану підприємства передбачає перевірку вміння студентів виносити судження щодо отриманих математичних значень показників та їх динаміки, розуміти економічний зміст показників.

При формулюванні висновків доцільно, по-перше, відзначати напрямок тенденцій зміни показників (позитивна/ негативна), суттєвість коливань показників, їх відповідність рекомендованим значенням, якщо вони є, тощо; по-друге, доцільно сформулювати висновки стосовно того, на що варто звернути підприємству увагу для поліпшення результатів своєї діяльності, оскільки це одне з основних завдань фінансової діагностики.

В умовах сьогодення найбільш значущими фінансовими проблемами українських підприємств є: недостатня платоспроможність, низька ефективність діяльності, незадовільна структура капіталу та фінансова залежність.

Недостатня платоспроможність підприємства полягає у неможливості в повному обсязі та своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання. Сигналами такого стану підприємства можуть бути наднормативна заборгованість перед бюджетом, персоналом, несвоєчасний розрахунок з постачальниками сировини та матеріалів, невиконання графіків погашення кредитів тощо.

Недостатня платоспроможність підприємства характеризується: низькими значеннями коефіцієнтів ліквідності; суттєвим перевищенням кредиторської заборгованості над дебіторською; низькою часткою грошових коштів у структурі оборотних активів і т. ін. Ще однією суттєвою причиною цієї проблеми у багатьох підприємств є велика дебіторська заборгованість. Формування дебіторської заборгованості пов'язано, по-перше, з бажанням підприємств збільшити обсяги реалізації, а по-друге, – з недостатнім рівнем

платоспроможності споживачів. Таким чином, дебіторська заборгованість може відігравати як позитивну, так і негативну роль у функціонуванні підприємства, стимулювати або стримувати його розвиток. З метою раціонального управління дебіторською заборгованістю необхідно контролювати платоспроможність та надійність споживачів продукції, а також обґрунтовано використовувати методи її рефінансування (факторинг, облік векселів, форфейтинг і т. ін.).

Недостатня платоспроможність підприємства обумовлює найбільш суттєвий ризик його діяльності – ризик загрози банкрутства. Крім того, наслідком її є додаткове залучення кредитів, збільшення плати за їх використання, що в свою чергу загострює інші фінансові проблеми, а саме - підвищує фінансову залежність підприємства та знижує ефективність його діяльності.

Висока фінансова залежність підприємства полягає у нераціональній структурі його капіталу, завищеній частці позикових джерел фінансування діяльності. Про зростаючу залежність підприємства від кредиторів свідчать низькі коефіцієнти автономії, фінансування за рахунок стабільних джерел, маневреності власного капіталу, частки власних оборотних коштів, а також підвищене значення коефіцієнта фінансового левериджу. Факторами, що обумовлюють її виникнення, є: недостатня платоспроможність підприємства та необхідність залучення додаткових кредитів для фінансування поточної діяльності та виконання попередніх фінансових зобов'язань; створення надлишкових запасів сировини та матеріалів; наявність підвищених запасів нереалізованої продукції на складах; недостатній рівень прибутку; недосконалі амортизаційна політика і т. ін. Наслідком цієї проблеми є зниження ефективності діяльності, втрата самостійності або банкрутство підприємства.

Недостатня ефективність діяльності підприємства характеризується низькими значеннями показників рентабельності активів, власного капіталу, тощо. Проблема низької ефективності діяльності є наслідком всіх внутрішніх недоліків підприємства, в тому числі, і його низької платоспроможності та фінансової незалежності, а також наслідком впливу зовнішніх факторів, серед яких: попит на продукцію та рівень ринкових цін, вартість сировини та матеріалів, податкова політика держави, наявність (відсутність) підтримки з боку органів державного та місцевого управління тощо. Таким чином, неефективна діяльність, з одного боку, обумовлюється фінансовими проблемами, а, з іншого боку, їх загострює.

Отже, проблеми з платоспроможністю, фінансовою незалежністю, рентабельністю мають єдині корені: або фінансова стратегія і політика підприємства є нераціональними і воно залучає дорогі чи надто великі ресурси на ринку капіталів; або підприємство нераціонально організовує свою діяльність в умовах змін стану зовнішнього та внутрішнього середовища, що призводить до незадовільних фінансових результатів.

2. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ НА ТЕМУ «ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ БЮДЖЕТІВ ПІДПРИЄМСТВА»

Ціль завдання – закріпити навички формування квартального консолідованого бюджету промислового підприємства.

Бюджетування – це технологія фінансового планування, яка передбачає формування взаємопов'язаної системи натуральних і вартісних показників у вигляді бюджетів (таблиць), починаючи від плану реалізації продукції і завершуючи формуванням прогнозних форм фінансової звітності [1, с. 23].

У сучасній навчальній літературі [1, 3, 10, 11 та ін.] представлено різні підходи до класифікації бюджетів, що можуть розроблятися на підприємстві. Основні класифікаційні ознаки, що виокремлюються широким колом економістів:

- Зміст (операційні, фінансові бюджети та консолідований бюджет);
- Призначення (основні, допоміжні та спеціальні бюджети);
- Порядок формування (первинні та зведені бюджети)
- Термін дії (довгострокові, середньострокові та короткострокові бюджети) тощо.

У процесі підготовки бюджетів можуть використовуватися різні способи формування даних (заповнення бюджетних таблиць): «згори – вниз», «знизу – вгору», змішаний спосіб [1, 3, 10, 11 та ін.].

Розрахунок числових характеристик (даних) для бюджетів може відбуватися також трьома способами – «з нуля», прирістним («від досягнутого») та ситуаційним [1, с. 26].

У процесі виконання індивідуального завдання студентам необхідно розрахувати систему операційних та фінансових бюджетів виробничого підприємства.

Операційні бюджети підприємства – це сукупність бюджетів, що відображають заплановані доходи та витрати підприємства від операційної діяльності в бюджетному періоді. До складу цих можуть включати:

- бюджет продажів;
- бюджет виробництва (виробнича програма);
- бюджет закупівлі матеріальних ресурсів (окремо може формуватися бюджети споживання та закупівлі електроенергії);
- бюджет прямих витрат на оплату праці (якщо використовується відрядна форма оплати праці для виробничого персоналу);
- бюджет витрат на виробництво (можуть окремо розроблятися бюджет накладних виробничих витрат і бюджет собівартості випуску продукції);
- бюджет собівартості реалізованої продукції;
- бюджет адміністративних витрат;
- бюджет витрат на збут;
- бюджет доходів та витрат.

Загальноприйнятого переліку бюджетів немає, структура бюджетів та деталізація даних, що в них наводиться, залежать від масштабів підприємства і особливостей організації планування.

В умовах ринкової економіки планування діяльності підприємства починають з плану продажів, тож *бюджет продажів* є першим в системі бюджетування.

У бюджеті продажів відображаються планові обсяги реалізації продукції в розрізі асортиментних груп, ціни на продукцію та очікувані доходи від її продажу. Показники бюджету залежать від ринкової кон'юнктури та виробничої потужності підприємства. Показники, що формують бюджет, складно прогнозуються та завжди мають вірогіднісний характер. При цьому саме від досягнення показників цього бюджету в першу чергу залежить успішність функціонування підприємства.

На основі бюджету продажів формується *бюджет виробництва*, який відображає заплановані обсяги виробництва продукції в бюджетному періоді з урахуванням політики формування запасів готової продукції.

При розробці бюджету виробництва обов'язковою є процедура узгодження його показників з виробничими підрозділами з метою перевірки можливості виробництва запланованої структури та обсягу продажів.

Бюджет виробництва має бути забезпечений необхідними ресурсами – матеріальними (сировиною, матеріалами, паливом тощо) та трудовими (персоналом). Тому на наступному етапі бюджетування на основі бюджету виробництва складають *бюджети закупівлі і використання виробничих запасів, енергетичних та трудових ресурсів*; пізніше – *бюджети накладних витрат* [1, с.30-31]. Останні класифікуються на бюджети виробничих, адміністративних та збутових витрат.

На основі бюджетів витрат (використання) ресурсів та бюджету виробничих накладних витрат розраховують планову собівартість виробленої продукції (в розрізі асортименту з перерозподілом накладних виробничих витрат), після – *собівартість реалізованої продукції* (з урахуванням прийнятого на підприємстві метода списання запасів).

На завершальному етапі формування системи операційних бюджетів формують підсумковий бюджету результатів діяльності підприємства – *бюджет доходів і витрат*. Бюджет формується в цілому по підприємству, без виокремлення інформації по видам продукції. Форма бюджету частіше за все збігається з формою таблиці «Фінансові результати» звіту «Про сукупний дохід», що у подальшому забезпечує можливість проведення план-факт аналізу виконання бюджету.

Фінансові бюджети підприємства – це сукупність бюджетів, що відображають запланований рух грошових коштів, рух інвестицій та фінансовий стан підприємства на кінець бюджетного періоду. До складу цих бюджетів включають такі основні складові:

- бюджет капітальних вкладень та кредитний план;

- бюджет руху грошових коштів підприємства;
- прогнозний баланс [1, с. 46].

Бюджет капітальних вкладень відображає план залучення і використання капітальних інвестицій підприємства. Формування бюджету відбувається в три етапи: розробка переліку інвестиційних проєктів та обсягу інвестиційних потреб, визначення джерел фінансування інвестиційних проєктів; формування зведеного бюджету капітальних вкладень у розрізі напрямів інвестування.

Студенти повинні звернути увагу, що стандартної форми бюджету капітальних вкладень немає, групування статей витрат може відбуватися за різними підходами [1, 10 та ін.].

Після розробки бюджету капітальних вкладень складають *кредитний план*, для чого визначають потребу у зовнішньому фінансуванні, визначають імовірну вартість позикового капіталу та уточнюють умови погашення основної суми боргу та нарахованих відсотків.

Кредитний план уточнюють (доповнюють) після розробки бюджету руху грошових коштів, коли стають зрозумілими потреби у фінансуванні не тільки необоротних активів, але й оборотного капіталу.

Бюджет руху грошових коштів – це план майбутніх відтоків та надходжень грошових коштів, який зазвичай складається прямим методом.

Стандартної форми цього бюджету немає, але для спрощення процедури подальшого аналізу планових та фактичних значень надходжень та виплат може використовуватися форма бюджету аналогічна звітній формі «Звіт про рух грошових коштів».

Розробка бюджету руху грошових коштів починається з визначення джерел надходжень коштів у бюджетному періоді. Далі плануються відтоки грошових коштів підприємства. Для суттєвих за обсягом відтоків грошових коштів можуть формуватися допоміжні бюджети – графіки оплати.

Після розрахунку планових надходжень грошових коштів та їх виплат відбувається їх порівняння, розраховується стаття бюджету «Залишок грошових коштів на кінець періоду (розрахунковий)». Якщо запланованих надходжень з урахуванням залишку грошових коштів на початок планового періоду недостатньо для покриття виплат, виникне потреба у визначені додаткового фінансування.

Бюджетний баланс або прогнозний баланс – це плановий документ, що відображає планову суму активів підприємства та джерела їх формування. Він є інтегральним фінансовим бюджетом, який об'єднує в собі результати всіх основних бюджетів [1, с. 52]

Форма цього бюджету є аналогічною з формою фінансового звіту «Звіт про фінансовий стан», але більш агрегованою.

Методика складання балансу на кінець планового періоду така: від початкового сальдо по кожній статті балансу проводять спеціальні розрахунки, які відображають рух грошових коштів по ньому, виводять загальний оборот та кінцеве сальдо.

Основою для визначення змін у статтях прогнозного балансу є інформація, що міститься в інших операційних та фінансових бюджетах. Складання прогнозного балансу на кінець планового періоду є завершальним етапом фінансового планування.

При виконанні індивідуального завдання студентам пропонується готова за форматами таблиць система бюджетів, яка є дещо спрощеною в порівнянні з реальною системою бюджетування діяльності підприємств.

Вихідні дані. Завдання виконується за варіантами, які студенти обираються з урахуванням свого порядкового номеру в списку академічної групи та інформації, наведеної у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Вибір варіанту завдання

Номер студента у списку групи	Варіант завдання	Номер студента у списку групи	Варіант завдання	Номер студента у списку групи	Варіант завдання
1.	2	11.	6	21.	8
2.	3	12.	4	22.	1
3.	1	13.	10	23.	3
4.	7	14.	3	24.	5
5.	9	15.	7	25.	9
6.	6	16.	1	26.	7
7.	10	17.	5	27.	8
8.	2	18.	2	28.	4
9.	4	19.	8	29.	10
10.	5	20.	9	30.	6

Вихідні дані за варіантами наведено у додатку 3.

Оформлення результатів виконання завдання. Результати розрахунків завдання студентам необхідно оформити у вигляді звіту, структура якого наведена нижче:

1. Титульний аркуш (зразок оформлення наведено у додатку 1);
2. Зміст;
3. Вихідні дані із зазначенням номеру варіанта;
4. Розрахункова частина (розрахунки з наведенням формул і проміжних результатів);
5. Перелік посилань.

Вимоги до оформлення звіту за результатами виконання індивідуального завдання: Times New Roman, кегель 14, міжрядковий інтервал – 1,15 (у

таблицях можна використовувати кегель 12 та міжрядковий інтервал 1,0), поля: верхнє та нижнє – 2,0 см, лїве – 3,0 см, праве – 1,5 см.

Всі таблиці, рисунки, формули, що наводяться у звіті повинні бути пронумеровані за порядком їх наведення в роботі. Таблиці оформлюються аналогічно тому, яка наведено в даних методичних вказівках. Рисунки підписуються знизу у форматі: Рисунок 1 – «Назва».

Оцінювання завдань: завершені роботи подаються студентом викладачу для перевірки у термін, визначений навчальним графіком. Після перевірки викладачем студент захищає роботу, відповідаючи на запитання стосовно сутності виконаної ним роботи.

За результатами перевірки завдань, відповідей на запитання з урахуванням додержання правил до оформлення роботи викладач виставляє диференційовану оцінку по завданню один за 12-бальною шкалою. Отримані студентами оцінки впливають на визначення підсумкової оцінки з дисципліни, представляючи собою оцінку по четвертому розділу дисципліни.

Критерії оцінювання завдання:

- коректність розрахунків;
- повнота виконання завдання;
- повнота відображення ходу виконання завдання (наведення методики визначення показників, представлення проміжних розрахунків тощо).

Виконання завдання. Студентам необхідно сформувати систему кварталних операційних та фінансових бюджетів підприємства на основі даних, наведених у додатку 3, та шаблонів бюджетів, представлених нижче.

Система бюджетів, яку пропонується розрахувати в індивідуальному завданні, наведена на рисунку 2.1.

Блакитним кольором на схемі позначені операційні бюджети підприємства, зеленим – фінансові, помаранчевим - форми фінансової звітності.

Виконуючі завдання студенти можуть обирати різну послідовність розрахунків, наприклад, спочатку можна розрахувати всі операційні бюджети, завершуючи бюджетом доходів та витрат, потім перейти до фінансових бюджетів. Або можна паралельно виконувати розрахунок певного операційного бюджету, а далі - фінансового бюджету з ним пов'язаного.

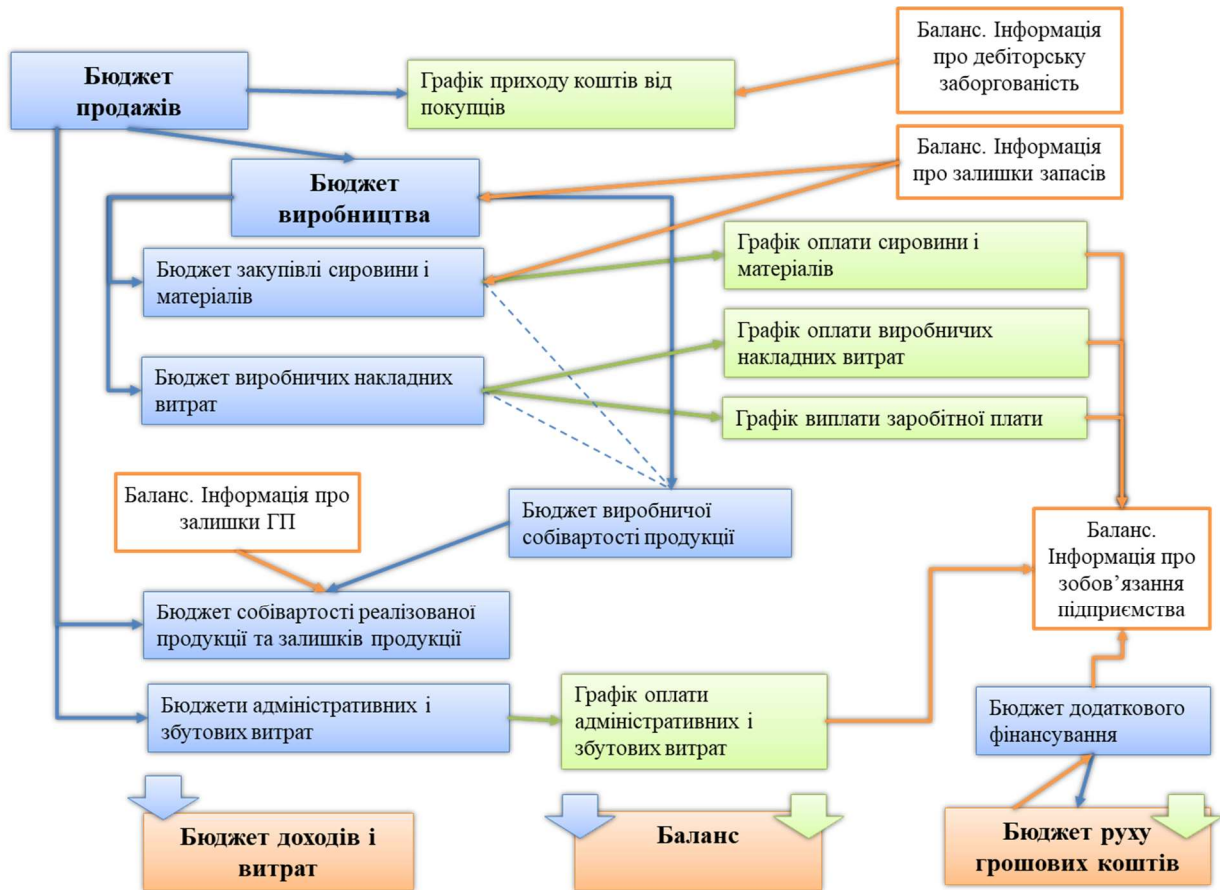

Рис. 2.1. Схема бюджетів підприємства та їх зв'язок відповідно до розрахункового завдання

Першим бюджетом, який формують студенти, є бюджет продажів продукції, у межах якого на основі наявної інформації щодо цін на продукцію та планових обсягів продажів в натуральному виразі визначається очікуваний дохід підприємства. Вихідними даними передбачено, що підприємство виробляє два види продукції, які умовно позначені як продукт А і продукт Б. Форма бюджету наведена у таблиці 2.2.

На основі бюджету продажів складається бюджет виробництва, мета якого полягає у визначенні обсягів виробництва продукції в цільовій структурі та обсягах, виходячи з планових обсягів продажів і цільових залишків запасів готової продукції на кінець планового періоду.

Форма бюджету виробництва наведена у таблиці 2.3.

Таблиця 2.2

Бюджет продажів продукції

Показник	Квітень		Травень		Червень		РАЗОМ II квартал		Липень		Серпень	
	А	Б	А	Б	А	Б	А	Б	А	Б	А	Б
Загальний обсяг продажу, тис. од.												
Ціна продукції, грн. / од.												
Дохід від реалізації продукції, тис. грн.												
РАЗОМ дохід від реалізації продукції, тис. грн.												

Таблиця 2.3

Бюджет виробництва продукції

Показник	Квітень		Травень		Червень		РАЗОМ II квартал		Липень		Серпень	
	А	Б	А	Б	А	Б	А	Б	А	Б	А	Б
Загальний обсяг продажу, тис. од.												
Норма запасу готової продукції на кінець періоду, частки од.												
Залишки готової продукції на кінець періоду, тис. од.											х	х
Загальна потреба в продукції, тис. од.											х	х
Залишки готової продукції на початок періоду, тис. од.											х	х
Виробнича програма (план виробництва), тис. од.											х	х

Залишки готової продукції на кінець періоду згідно з вихідними даними завдання визначаються як відсоток від продажів наступного місяця.

Загальна потреба в продукції з урахуванням необхідності формування залишків продукції на кінець планового періоду визначається як сума обсягів продажів та планових залишків готової продукції на кінець періоду. Всі показники є натуральними.

План виробництва (виробнича програма) визначається за схемою:

Рис. 2.2. Методика визначення плану виробництва

Для першого планового періоду інформацію про залишки готової продукції на початок періоду представлено у примітках до вихідного балансу підприємства.

На наступному етапі формується бюджет закупівлі сировини і матеріалів, в якому визначаються потреби в сировині й матеріалах для виготовлення запланованої кількості продукції. Згідно з вихідними даними для виробництва продукції використовуються два види сировини – В та Г.

Закупівлю сировини та матеріалів планують виходячи з даних про планові обсяги випуску та норм витрат сировини та матеріалів на одиницю продукції кожного найменування, а також інформації про планові залишки сировини і матеріалів на кінець періоду. Оскільки для виробництва продукції А та Б використовується два види сировини, то і бюджетів закупівлі повинно бути два. Формат бюджету для закупівлі сировини В наведено у таблиці 2.4.

Дані у бюджеті формуються як в натуральних одиницях, так і в грошовому виразі.

Залишки сировини та матеріалів на кінець періоду згідно з вихідними даними завдання визначаються як відсоток від потреби в сировині (матеріалах) на наступний місяць.

Таблиця 2.4

Бюджет закупівлі сировини «В» на виробництво продукції

Показник	Квітень		Травень		Червень		РАЗОМ II квартал		Липень	
	А	Б	А	Б	А	Б	А	Б	А	Б
Виробнича програма (план виробництва), тис. од.										
Норма витрат сировини В, кг /од.										
Всього потреба у сировині В на виконання виробничої програми, тис. кг.										
Норма залишків сировини В на кінець періоду, частки од.										
Залишки сировини В на кінець періоду, тис. кг									х	х
Загальна потреба в сировині В, тис. кг									х	х
Залишки сировини В на початок періоду, тис. кг									х	х
Програма закупки сировини В, тис. кг									х	х
Ціна сировини В, грн/ кг									х	х
Витрати на сировину В, тис. грн.									х	х
РАЗОМ витрати на сировину В, тис. грн.									х	

Загальна потреба в сировині та матеріалах з урахуванням необхідності формування залишків виробничих запасів на кінець планового періоду визначається як сума потреби у сировині (матеріалах) на виконання виробничої програми та планових залишків сировини (матеріалів) на кінець періоду.

Програма закупки сировини (матеріалів) визначається аналогічно розрахунку показників бюджету виробництва:

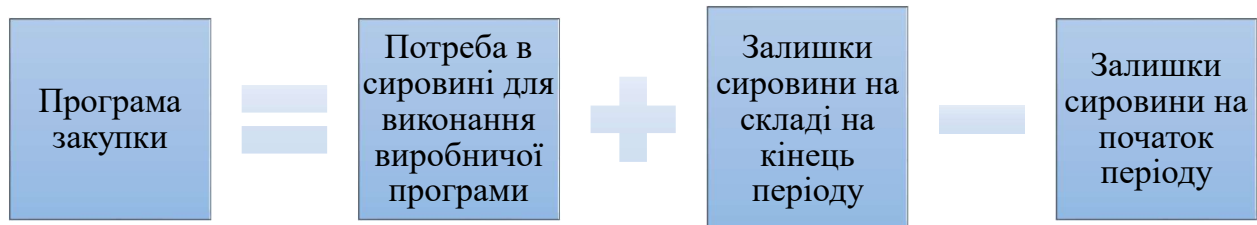

Рис. 2.3. Методика визначення плану закупівель сировини та матеріалів

Для першого планового періоду інформацію про залишки виробничих запасів на початок періоду представлено у примітках до вихідного балансу підприємства. Оскільки обидва види сировини використовуються і для виробництва продукту А, і для виробництва продукту Б, то всю кількість і вартість наявних на початок періоду запасів можна віднести на продукт А. Відповідно для виробництва продукту В у квітні не буде запасів сировини.

Витрати на сировину визначаються шляхом перемноження ціни сировини (матеріалу) із обсягом програми закупки.

Далі формується бюджет виробничих накладних витрат. Номенклатура статей накладних витрат (це відноситься і до невиробничих накладних витрат) для цілей бюджетування визначається особливостями діяльності підприємства, а також аналітичними і контрольними потребами керівництва. Студентам необхідно звернути увагу, що виробничі накладні витрати є спільними для двох продуктів, що виробляє підприємство.

В індивідуальному завданні номенклатура накладних витрат пропонується студентам в агрегованому варіанті. При формуванні бюджетів накладних витрат (виробничих, збутових, адміністративних) задачею студентів є рознесення статей накладних витрат, наданих у вихідних даних, по відповідним бюджетам. Наприклад, у вихідних даних є стаття витрат «Заробітна плата робочих цехів», виходячи із змісту статті, студенти цю позицію витрат включають в бюджет накладних виробничих витрат у статтю «Заробітна плата виробничого персоналу». Виходячи із тієї ж логіки статтю витрат «Заробітна плата менеджерів з продажів» студенти включають в статтю «Заробітна плата збутового персоналу» в бюджеті збутових витрат.

Форма бюджету виробничих накладних витрат наведена у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5.

Бюджет виробничих накладних витрат, тис. грн

Показник	Квітень		Травень		Червень		РАЗОМ II квартал		Липень	
	А	Б	А	Б	А	Б	А	Б	А	Б
Заробітна плата виробничого персоналу										
Єдиний соціальний внесок										
Амортизація основних засобів виробничого призначення										
Витрати на утримання основних засобів (техогляди, поточний ремонт тощо)										
Комунальні послуги										
Витрати на спеціальний одяг виробничого персоналу										
Інші виробничі накладні витрати (відрядження, зв'язок, лабораторні дослідження тощо)										
РАЗОМ виробничих накладних витрат										

Також при формуванні бюджету виробничих накладних витрат варто звернути увагу на те, що планується придбання основних засобів виробничого призначення та їх введення в експлуатацію у тому ж місяці. Це призводить до потреби нарахування додаткової амортизації. Для спрощення розрахунків пропонується застосовувати прямолінійний метод нарахування амортизації, ліквідаційну вартість основних засобів не планувати.

Далі на основі бюджету виробництва, бюджету виробничих накладних витрат та вихідної інформації щодо нормативних витратних коефіцієнтів сировини можна визначити планову виробничу собівартість продукції. Ця інформація у подальшому буде потрібна для формування бюджету собівартості реалізованої продукції та залишків готової продукції.

Формат документу щодо визначення планової виробничої собівартості випуску продукції наведено у таблиці 2.6. Для виробництва продукції в реальній практиці використовується набагато більше, ніж два види сировини, тому ця позиція в бюджеті може бути розгорнута по видах ресурсів.

Таблиця 2.6.

Визначення виробничої собівартості випуску продукції

Показники	Квітень		Травень		Червень	
	А	Б	А	Б	А	Б
Виробнича програма, тис. од.						
Норма витрат сировини В, кг/ од.						
Норма витрат сировини Г, кг/ од.						
Ціна сировини В, грн/ кг						
Ціна сировини Г, грн/ кг						
Витрати на сировину та матеріали, тис. грн:						
• Сировина В						
• Сировина Г						
Виробничі накладні витрати, тис. грн.						
База розподілу виробничих витрат (частки од)						
Виробничі накладні витрати розподілені, тис. грн.						
Собівартість випуску продукції, тис. грн.						
Виробнича собівартість одиниці продукції, грн/од.						

Витрати на сировину та матеріали визначаються шляхом перемноження витратного коефіцієнту сировини (матеріалів) на обсяг виробничої програми та ціну сировини. У завданні зроблено припущення, що ціни на сировину не

змінюються протягом року, в реальній практиці при розрахунку витрат на сировину необхідно було враховувати певний метод списання запасів (FIFO, середньозважена вартість, ідентифікована вартість).

Виробничі накладні витрати плануються по виробничих підрозділах в цілому без прив'язки до видів продукції (хоча і таке може бути), тому для включення цих витрат в собівартість виробництва продукції конкретного виду такі витрати треба розподілити між видами продукції. Для розподілу виробничих витрат між видами продукції в індивідуальному завданні пропонується використовувати базу розподілу «обсяги виробництва». Тобто загальна сума виробничих витрат розподіляється між двома продуктами у тій же пропорції, у якій відбувається виробництво продукції в натуральних показниках.

Собівартість випуску продукції визначається як сума витрат на сировину і матеріали і розподілених виробничих накладних витрат.

Виробнича собівартість одиниці продукції визначається шляхом ділення собівартості випуску на виробничу програму.

Далі формується бюджет собівартості реалізованої продукції, який передбачає визначення величини виробничих витрат, які можуть бути віднесені на фінансовий результат діяльності підприємства за період.

При визначенні собівартості реалізованої продукції за період у завданні використовується метод FIFO, тобто метод оцінки запасів, який базується на припущенні, що запаси використовуються у тій послідовності, в якій вони надходили на підприємство, тобто запаси, які першими відпускаються у виробництво (продаж та інше вибуття), при вибутті оцінюються за собівартістю перших за часом надходження запасів.

Для визначення собівартості реалізованої продукції необхідно розуміти кількість та собівартість залишків готової продукції на початок періоду, а також кількість і собівартість продукції, що була вироблена протягом періоду.

Форма бюджету собівартості реалізованої продукції підприємства наведена у таблиці 2.7. Заповнення цього бюджету відбувається послідовно по місяцях.

Таблиця 2.7.

Бюджет собівартості реалізованої продукції

Показники	Квітень		Травень		Червень		Разом за квартал	
	А	Б	А	Б	А	Б	А	Б
Собівартість залишків готової продукції на початок періоду, тис. грн.								
Кількість одиниць продукції на початок періоду, тис. од.								
Собівартість одиниці залишків готової продукції на початок періоду, грн./од.								
Собівартість одиниці випущеної продукції, грн./од.							х	х
Обсяг реалізації, тис. од.								
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн								
Кількість одиниць продукції на кінець періоду, тис. од.								
Собівартість залишків готової продукції на кінець періоду, тис. грн.								

Собівартість залишків готової продукції на початок періоду та кількість залишків готової продукції на початок періоду для квітня місяця необхідно взяти з приміток до початкового балансу, який наведено у вихідних даних.

Собівартість випуску продукції, обсяг виробництва продукції, собівартість одиниці випущеної продукції та обсяг реалізації продукції переносяться з бюджетів, що було розраховано раніше.

Собівартість реалізованої продукції за методом FIFO визначається за формулою:

$$СВ_{РП} = Кгп_0 \times СВ_0 + (РП - Кгп_0) \times СВ_1 \quad (2.1)$$

де $Кгп_0$ – залишки готової продукції на початок періоду, од.;

$СВ_0, СВ_1$ – виробнича собівартість одиниці продукції у минулому та поточному періодах, грн/ од.;

$РП$ – обсяг продажів продукції у поточному періоді, од.

На наступному етапі планують невиробничі витрати підприємства, які впливають на фінансові результати роботи підприємства за період – формують бюджет адміністративних та збутових витрат.

При формуванні бюджету адміністративних витрат студентам необхідно із вихідних даних вибрати статті витрат, які за своїм змістом відповідають адміністративним витратам (управлінській діяльності) підприємства. Формат бюджету наведено у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8.

Бюджет адміністративних витрат

Показники	Квітень	Травень	Червень	Разом за квартал
Заробітна плата адміністративного персоналу				
Єдиний соціальний внесок				
Амортизація основних засобів адміністративного призначення				
Витрати на утримання основних засобів, що використовуються в процесі управління підприємством				
Комунальні послуги				
Інші адміністративні витрати				
РАЗОМ адміністративних витрат				

Далі студентам необхідно сформувати бюджет витрат на збут. Припущенням вихідних даних є те, що збутові витрати підприємства мають змінну і постійну компоненти. До змінних збутових витрат можуть відноситися витрати на оплату праці менеджерів із збуту (відрядна форма), витрати на пакування продукції тощо. У вихідних даних студентам надана комплексна ставка змінних збутових витрат на одиницю проданої продукції, яка враховує різні складові збутових витрат.

Формат бюджету наведено у таблиці 2.9.

Таблиця 2.9.

Бюджет збутових витрат

Показники	Квітень		Травень		Червень		Разом за квартал	
	А	Б	А	Б	А	Б	А	Б
Обсяг продажів, тис. од.								
Ставка змінних збутових витрат, грн/ од.								
Змінні збутові витрати, тис. грн								
Постійні збутові витрати:								
• Заробітна плата збутового персоналу								
• Єдиний соціальний внесок								
• Амортизація основних засобів збутового призначення								
• Витрати на утримання основних засобів, що використовуються в процесі збуту продукції								
• Комунальні послуги								
• Витрати на маркетингові дослідження, рекламу								
• Інші збутові накладні витрати								
РАЗОМ збутових витрат								

Розрахунок сукупних змінних збутових витрат відбувається шляхом перемноження ставки змінних збутових витрат і обсягу продажів продукції.

Постійні збутові витрати студентам необхідно сформувавши на основі вихідної інформації (обрати з переліку статей витрат ті, що відповідають за своїм змістом, збутовим витратам).

Студентам потрібно звернути увагу, що в реальній практиці збутові постійні витрати можуть плануватися в розрізі продуктів, що виробляє підприємство, в цілому по підприємству або у змішаному форматі (витрати по продуктах та спільні збутові витрати). В індивідуальному завданні запропоновано планувати збутові витрати в цілому по підприємству.

Отриманої в попередніх розрахунках інформації достатньо для формування головного операційного бюджету – бюджету доходів і витрат. Цей бюджет демонструє очікуванні фінансові результати.

Відзначимо, що в бюджет доходів та витрат включається бухгалтерська реалізація (вартість відвантаженої продукції) і витрати основних ресурсів, що відносяться до цього обсягу продажів. Відомості для складання бюджету надходять з наступних документів:

- обсяг реалізації у вартісному вираженні або дохід від реалізації продукції – з бюджету продажів;
- виробничі витрати на бюджетні продажі - з бюджету собівартості реалізованої продукції;
- невиробничі витрати – з бюджетів адміністративних і збутових витрат.
- фінансові витрати – з бюджету руху грошових коштів (їх можна внести пізніше, після формування системи фінансових бюджетів).

Формат бюджету доходів і витрат наведено у таблиці 2.10.

Таблиця 2.10.

Бюджет доходів та витрат

Показники	Квітень	Травень	Червень	Разом за квартал
Дохід від реалізації продукції				
Собівартість реалізованої продукції				
Адміністративні витрати				
Витрати на збут				
Фінансовий результат від операційної діяльності				
Фінансові витрати				
Фінансовий результат до оподаткування				
Податок на прибуток				
Чистий фінансовий результат				

У розрахунках потрібно враховувати діючу ставку податку на прибуток.

На наступному етапі студентам потрібно перейти до планування грошових надходжень та виплат по підприємству. У будь-якій діяльності базис нарахувань та грошовий базис отримання доходів та визнання витрат відрізняються. Варто пам'ятати, що базис нарахувань в Україні визнається за фактом відвантаження продукції, тобто неважливо, коли буде оплачена продукція, доходи визнаються за фактом фізичної передачі продукції. Відповідно і виробничі витрати визнаються лише по тій продукції, що була продана. Тому в бюджеті доходів та витрат та в балансі відображаються саме права отримання грошових коштів або зобов'язання щодо їх виплати.

Для формування бюджету руху грошових коштів важливо розуміти, коли виникає право одержати грошові кошти або зобов'язання їх виплатити і моменти їх реального отримання (або виплати). Тобто цей бюджет формується за касовим базисом.

Для формування бюджету руху грошових коштів використовують показники, які відображено в графіках погашення дебіторської та кредиторської заборгованостей, а також іншу вихідну інформацію. Графіки є допоміжними елементами системи бюджетування, в яких відображаються значні позиції руху грошових коштів.

У завданні передбачено формування трьох графіків руху грошових коштів – по роботі з покупцями (дебіторами) (табл. 2.11), по роботі з постачальниками сировини і матеріалів (кредиторами) (табл. 2.12) та по виплаті заробітної плати (табл. 2.13).

Виходячи з визначених обсягів продажу продуктів А та Б, розміру доходу, який передбачається отримати, а також затвердженої на підприємстві розрахункової політики (вихідні дані), необхідно розробити графік погашення дебіторської заборгованості покупцями продукції (графік надходження коштів від покупців).

Таблиця 2.11.

Графік надходження коштів від покупців, тис. грн

Показник	Квітень	Травень	Червень	Разом за квартал
1	2	3	4	5
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги на початок періоду				
Обсяг реалізації поточного періоду				
РАЗОМ очікується отримати від покупців				
Надходження грошових коштів:				
• Від продажів березня				

1	2	3	4	5
• Від продажів квітня				
• Від продажів травня				
• Від продажів червня				
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги на кінець періоду				

Таблиця заповнюється помісячно, оскільки інформація на кінець одного періоду стає вихідними даними на початок наступного періоду.

Інформація щодо дебіторської заборгованості на початок квітня переноситься з початкового балансу, наведеного у вихідних даних.

Обсяг продажів поточного періоду переноситься із бюджету продажів.

Стаття бюджету «РАЗОМ очікується отримати від покупців» визначається як сума дебіторської заборгованості на початок періоду та продажів поточного періоду.

Далі, виходячи з умов розрахунків з покупцями, визначаються надходження грошових коштів та дебіторська заборгованість на кінець періоду.

Наприклад, якщо за умови розрахунку 60% реалізованої продукції оплачується в місяць продажу, а 40% у наступному місяці, необхідно в стовпчику «Квітень» у рядку «від продажів квітня» показати 60% від суми продажів квітня, решту (40% від суми продажів квітня) показати в стовпчику «Травень» у рядку «від продажів квітня» і т.д.

Аналогічним чином на основі бюджетів закупівлі сировини та матеріалів та інформації про умови виплати заробітної плати формуються графіки відтоку грошових коштів (табл. 2.12 та 2.13).

Інформація щодо кредиторської заборгованості на початок квітня переноситься з початкового балансу, наведеного у вихідних даних.

Інформація щодо умов оплати сировини та матеріалів та виплати заробітної плати наведена в вихідних даних. Таблиці заповнюються помісячно, оскільки інформація на кінець одного періоду стає вихідними даними на початок наступного періоду.

Графік оплати сировини та матеріалів

Показник	Квітень	Травень	Червень	Разом за квартал
Кредиторська заборгованість перед постачальниками сировини і матеріалів на початок періоду				
Обсяг закупівлі у поточному періоді				
Сукупна заборгованість перед постачальниками сировини і матеріалів				х
Виплата грошових коштів:				
• За закупівлі березня				
• За закупівлі квітня				
• За закупівлі травня				
• За закупівлі червня				
Кредиторська заборгованість перед постачальниками сировини і матеріалів на кінець періоду				

Особливістю формування графіку виплати заробітної плати є те, що необхідно «витягнути» суми нарахованої заробітної плати з трьох бюджетів – бюджету накладних виробничих витрат, бюджету адміністративних витрат та бюджету збутових витрат.

При заповненні таблиці 2.13 необхідно враховувати лише витрати на оплату праці, ЄСВ буде врахований при розробці підсумкового бюджету руху грошових коштів підприємства.

Графік виплати заробітної плати

Показник	Квітень	Травень	Червень	Разом за квартал
1	2	3	4	5
Кредиторська заборгованість по заробітній платі на початок періоду				
Нараховано заробітної плати:				
• виробничому персоналу				
• збутовому персоналу				
• адміністративному персоналу				

Завершення табл. 2.13

1	2	3	4	5
Сукупна заборгованість по оплаті праці				
Виплата заробітної плати:				
• за березень				
• за квітень				
• за травень				
• за червень				
Кредиторська заборгованість по заробітній платі на кінець періоду				

На наступному етапі формується бюджет руху грошових коштів. Формат бюджету наведено у таблиці 2.14.

Таблиця 2.14.

Бюджет руху грошових коштів, тис. грн

Стаття бюджету	Квітень	Травень	Червень	РАЗОМ
Грошові кошти на початок періоду				
НАДХОДЖЕННЯ грошових коштів:				
Надходження коштів від покупців				
Надходження коштів по кредитах				
КОШТИ У РОЗПОРЯДЖЕННІ				
ВИПЛАТИ грошових коштів:				
Оплата сировини (матеріалів)				
Виплата заробітної плати				
Виплата ЄСВ				
Оплата виробничих накладних витрат				
Оплата адміністративних витрат				
Оплата збутових витрат				
Оплата податку на прибуток				
Виплата дивідендів				
Придбання виробничого обладнання				
Виплата відсотків по кредитах				
Повернення тіла кредиту				
ВСЬОГО ВИПЛАТ				
Грошові кошти на кінець періоду				

Залишок грошових коштів на початок квітня необхідно перенести з вихідного балансу підприємства. Надходження коштів від покупців переносяться з відповідного графіку (табл. 2.11).

Виплата грошових коштів за сировину (матеріали) та виплата заробітної плати переносяться з відповідних графіків (табл. 2.12, 2.13).

Інформація щодо планових виплат грошових коштів по позиціям, для яких не розроблялися окремі графіки виплат, наведена в вихідних даних.

Для спрощення розрахунків зроблено припущення, що накладні виробничі витрати, збутові та адміністративні витрати оплачуються в місяць їх виникнення, крім складових «комунальні платежі», «заробітна плата», «ЄСВ». Оплата комунальних послуг відбувається із затримкою на місяць. Умови виплати заробітної плати відображені у відповідному графіку. ЄСВ оплачується виходячи із суми виплаченої заробітної плати.

При заповненні строк «Оплата виробничих накладних витрат», «Оплата адміністративних витрат» та «Оплата збутових витрат» студентам необхідно пам'ятати, що нарахування амортизації не призводить до руху грошових коштів.

При заповненні строки «Сплата податку на прибуток» необхідно враховувати, що податок на прибуток сплачується за результатами кварталу, тобто в бюджеті руху грошових коштів вказується одна виплата податку на прибуток, яка вказана у вихідних даних. Нарахований у другому кварталі податок на прибуток буде виплачено у червні. Така умова щодо оплати податку на прибуток введена для спрощення розрахунків, оскільки студенти ще не вивчали принципи нарахування авансових платежів по податку на прибуток, що закладені у Податковому кодексі України.

Грошові кошти на кінець періоду розраховуються як різниця грошових коштів у розпорядженні та виплат підприємства.

Процес формування цього бюджету відбувається в два етапи: спочатку вноситься вся наявна інформація щодо надходження та виплати коштів, а далі, за умови нестачі грошових коштів на рахунку підприємства (від'ємне значення грошового рахунку на кінець періоду) або їх невідповідності нормативу (у вихідних даних наведене мінімальне значення грошового рахунку підприємства) необхідно спланувати отримання короткострокового кредиту. Для відображення надходження кредитних коштів, їх виплати та виплати нарахованих відсотків за користування кредитом у бюджеті передбачені відповідні строки.

Студентам необхідно пам'ятати, що отримання позикових коштів призводить до виникнення фінансових витрат, величину яких потрібно відобразити у бюджеті доходів та витрат підприємства (табл. 2.10).

Завершальним етапом розробки системи бюджетів підприємства є формування прогнозного балансу. Оскільки у завданні передбачено

формування бюджетів за квартал, то баланс потрібно сформувати за даними на кінець кварталу. Форма цього бюджету наведена у таблиці 2.15.

Таблиця 2.15.

Прогнозний баланс, тис. грн

Активи	На початок квітня	На кінець червня	Примітка
1. НЕОБОРОТНІ АКТИВИ			
Основні засоби (первісна вартість)			
Знос основних засобів			
Разом по розділу 1			
2. ОБОРОТНІ АКТИВИ			
Виробничі запаси			
Запаси готової продукції			
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги			
Грошові кошти			
Разом по розділу 2			
АКТИВИ ВСЬОГО			
Зобов'язання та капітал	На початок квітня	На кінець червня	Примітка
1. ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ			
Зареєстрований капітал			
Нерозподілений прибуток			
Разом по розділу 1			
2. ДОВГОСТРОКОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ			
3. ПОТОЧНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ			
Кредити банків			
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги			
Кредиторська заборгованість перед персоналом			
Кредиторська заборгованість перед бюджетом			
Разом по розділу 3			
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ І КАПІТАЛ ВСЬОГО			

Стовпчик «Примітка» введений для того, щоб студенти стисло описували суть операцій які вони відобразили у статтях балансу на кінець періоду.

Наприклад, якщо в статті «Первісна вартість основних засобів» студенти відображають приріст вартості основних засобів за рахунок придбання нового обладнання, то в стовпчику «Примітка» можна так і написати «придбання обладнання».

Заповнення прогнозного балансу відбувається за логікою, представленою формулою:

$$СБкп = СБпп + ОЗ - Озм \quad (2.2)$$

де СБкп – значення статті балансу на кінець періоду;

СБпп – значення статті балансу на початок періоду;

ОЗ – обороти по статті, які призводять до її збільшення;

Озм – обороти по стаття, які призводять до її зменшення.

Наприклад, для заповнення статті балансу «первісна вартість основних засобів» розрахунок значення статті на кінець періоду визначатиметься як сума первісної вартості основних засобів на початок періоду, вартості придбаних основних засобів за мінусом вартості проданих за період основних засобів. Відповідно до вихідних даних продаж основних засобів не відбувався.

Для заповнення статті «Виробничі запаси» студента необхідно відобразити вартість залишків сировини, які у натуральних показниках розраховані в бюджеті закупівлі сировини «В» на виробництво продукції та бюджеті закупівлі сировини «Г» на виробництво продукції.

Інформацію про вартість готової продукції на кінець періоду та дебіторську заборгованість можна розрахувати за формулою 2.2 або перенести із бюджету собівартості реалізованої продукції та графіку надходження коштів від покупців. Також із відповідних графіків можна перенести інформацію про кредиторську заборгованість перед персоналом та перед постачальниками сировини і матеріалів.

Інформацію про грошові кошти на кінець періоду можна перенести з бюджету руху грошових коштів.

При розрахунку значення статті «Нерозподілений прибуток» студентам необхідно згадати визначення нерозподіленого прибутку і методику розрахунку цієї статті в балансі, не забути врахувати всі приведені у вихідних даних операції по розподілу чистого прибутку.

Значення статті «Кредити банків» заповнюється в тому випадку, якщо у бюджеті про рух грошових коштів заплановано отримання короткострокового кредиту.

Значення статей кредиторської заборгованості по сировині та оплаті праці заповнюється на основі інформації із відповідних графіків оплати. Кредиторська заборгованість по комунальним послугам визначається з урахуванням інформації про те, що оплата комунальних послуг відбувається із запізненням на один місяць в порівнянні з визнанням відповідних витрат.

Кредиторська заборгованість перед бюджетом включає заборгованість по податку на прибуток і заборгованість по єдиному соціальному внеску.

Підтвердженням того, що всі розрахунки виконанні вірно, є дотримання рівності між сумою активів і капіталу (пасивів).

Отримані планові фінансові звіти (бюджет доходів та витрат, бюджет руху грошових коштів, прогнозний баланс) дозволяють виконати подальший економічний аналіз планової результативності діяльності підприємства та його фінансово-економічного стану, зробити висновки щодо можливості досягнення підприємством цільових економічних показників за умови виконання показників системи операційних та фінансових бюджетів .

3. ПЕРЕЛІК ПИТАТЬ ДЛЯ САМООЦІНЮВАННЯ ЗА ТЕМАТИКОЮ ДИСЦИПЛІНИ ВІДПОВІДНО ДО РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ

Тема 1. Завдання, види та методи фінансового аналізу

Література для самопідготовки: [1, 2]

1. У чому полягає сутність фінансового аналізу діяльності підприємства?
2. Якими є завдання фінансової діагностики?
3. Що є інформаційною основою для проведення фінансового аналізу?
4. В чому полягають особливості зовнішнього фінансового аналізу?
5. В чому полягає відмінність комплексного аналізу та інтегральної оцінки?
6. Що характеризує ліквідність активів підприємства? Яким чином поділяються активи залежно від рівня їх ліквідності?
7. В чому полягає зміст методу аналізу ліквідності балансу підприємства та яке його призначення?

Тема 2. Поглиблений аналіз фінансового стану підприємства

Література для самопідготовки: [1-3]

8. Що характеризує платоспроможність підприємства? Яким чином пов'язані поняття платоспроможності підприємства і ліквідності активів?
9. Чому при визначенні платоспроможності підприємства елементи оборотних активів порівнюються з поточними зобов'язаннями?
10. Що характеризує фінансова незалежність підприємства? Чому довгострокові зобов'язання підприємства відносять до стабільних джерел його фінансування?
11. Що характеризують показники тривалості оборту оборотних активів та їх елементів? Чому для цієї групи показників немає рекомендованих значень?
12. Чому при розрахунку показників тривалості оборту готової продукції та тривалості оборту виробничих запасів використовують різні знаменники в формулах?
13. Який порядок визначення показників прибутку відповідно до фінансового звіту «Звіт про сукупний дохід підприємства»? Що характеризує показник валового прибутку, операційного прибутку?
14. В чому полягає аналітична перевага показників рентабельності в порівнянні з показниками прибутку?
15. Який показник рентабельності доцільно використовувати для оцінки результативності діяльності підприємства в цілому? Яка/ які існують методики розрахунку цього показника?
16. Який показник рентабельності доцільно використовувати для оцінки вигоди власників підприємства, дохідності інвестування в підприємств

Тема 3. Інтегральна оцінка фінансового стану підприємства

Література для самопідготовки: [1, 2]

17. Яка доцільність використання інтегрованих оцінок явищ?
18. Які багатофакторні моделі оцінки фінансового стану підприємства вам відомі? Які показники входять до їх складу?
19. Яка інформація використовується для розрахунку інтегрального показника фінансового стану підприємства?
20. У чому полягають обмеження використання закордонних методи оцінки фінансового стану підприємства?
21. У чому полягають переваги моделей оцінки фінансового стану підприємств О. Терещенка та А. Матвійчука?

Тема 4. Види та методи фінансового планування на підприємстві

Література для самопідготовки: [3-6]

22. Які завдання вирішує фінансове планування?
23. Які розрізняють методи планування показників у фінансовому плануванні? Які з них є простішими з точки зору швидкості розрахунку?
24. Які виділяють види фінансових планів? Чим вони принципово відрізняються?
25. Який з фінансових планів передбачає визначення джерел фінансування діяльності підприємства? Яким чином планується оптимальна структура фінансування діяльності підприємства? За яким критерієм це відбувається?
26. Що є основною метою складання оперативного фінансового плану?
27. Що таке платіжний календар і яке його призначення?

Тема 5. Фінансова стратегія підприємства

Література для самопідготовки: [4, 7]

28. У чому полягають основні завдання фінансової стратегії?
29. За рахунок яких джерел може формуватися капітал підприємства? У чому полягають переваги тих чи інших джерел фінансування?
30. Що характеризує фінансова безпека підприємства? Які її складові можна виділити?
31. Які розрізняють принципи розробки фінансової стратегії? У чому полягає їх зміст?
32. Які питання розглядаються в дивідендній політиці підприємства?
33. Які питання окреслює амортизаційна політика? Чому її формування є складовою фінансової стратегії підприємства?

Тема 6. Аналіз безбитковості та цільове планування прибутку

Література для самопідготовки: [8, 9]

34. Яке призначення СVP-методу? Які його основні припущення?
35. Що характеризує показник вкладеного доходу?

36. Що відбувається із критичним обсягом виробництва при зростанні постійних витрат підприємства? При зниженні питомих змінних витрат підприємства?

37. Яким чином можна розподілити змішані витрати на змінну та постійну компоненти?

38. Який показник прибутку є завершальним при формуванні звіту про фінансові результати в форматі CVP-методу?

39. Які підходи є до визначення стану безбитковості багатономенклатурного підприємства? В чому їх недоліки та переваги?

40. Які припущення CVP-методу застосовуються при аналізі багатономенклатурного підприємства?

Тема 8. Операційні бюджети підприємства

Література для самопідготовки: [1, 3, 10, 11]

41. Яке призначення CVP-методу? Які його основні припущення?

42. Що характеризує показник вкладеного доходу?

43. Що відбувається із критичним обсягом виробництва при зростанні постійних витрат підприємства? При зниженні питомих змінних витрат підприємства?

44. Що таке змішані витрати підприємства? Наведіть приклади статей витрат, що можуть мати змішаний характер.

45. Яким чином можна розподілити змішані витрати на змінну та постійну компоненти?

46. Який показник прибутку є завершальним при формуванні звіту про фінансові результати в форматі CVP-методу?

47. Які підходи є до визначення стану безбитковості багатономенклатурного підприємства? В чому їх недоліки та переваги?

48. Які припущення CVP-методу застосовуються при аналізі багатономенклатурного підприємства?

Тема 7. Загальна характеристика технології бюджетування

Література для самопідготовки: [1, 3, 10, 11]

49. В чому полягає зміст технології бюджетування?

50. На вашу думку бюджетування відноситься до технології фінансового планування чи управління?

51. Які існують підходи до наповнення бюджетних таблиць даними? В чому їх переваги та недоліки?

52. Яким чином класифікуються бюджети залежно від їх змісту?

53. Наведіть приклади первинних та зведених бюджетів.

Тема 8. Операційні бюджети підприємства
Література для самопідготовки: [1, 3, 10, 11]

54. Яка послідовність розробки операційних бюджетів підприємства?
55. Якою може бути деталізація бюджету продажів продукції?
56. У яких зрізах можуть плануватися продажі?
57. Які типові бюджети забезпечення підприємства ресурсами можуть розроблятися на підприємстві?
58. З якою ціллю плануються залишки запасів при формуванні бюджету закупівель і виробництва продукції?
59. Які статті змінних витрат можуть відображатися в бюджеті витрат на збут?
60. Яким чином при визначенні собівартості продукції можуть розподілятися накладні витрати між декількома видами продукції? Які при цьому можуть застосовуватися бази розподілу?
61. Які методи списання запасів використовують підприємства?
62. Які підрозділи беруть участь в розробці операційних бюджетів?

Тема 9. Фінансові бюджети підприємства
Література для самопідготовки: [1, 3, 10, 11]

63. Яким є склад фінансових бюджетів підприємства та які параметри діяльності підприємства вони відображають?
64. Яким є зміст бюджету капітальних вкладень?
65. Для чого доцільно складати графік отримання коштів від покупців та графік оплати за сировину і матеріали?
66. Яким способом формується бюджет руху грошових коштів?
67. З якою метою складається прогнозний баланс?
68. Які підрозділи приймають участь в розробці операційних бюджетів підприємства?

Тема 10. Контроль виконання бюджетів підприємства
Література для самопідготовки: [3, 10, 11]

69. Що включають завдання бюджетного контролю?
70. Які види контролю можуть використовуватися в процесі реалізації бюджетів? В чому їх зміст?
71. Який зміст звіту про виконання бюджетів?
72. У чому полягає зміст факторного аналізу виконання показників бюджету доходів та витрат?
73. У чому полягає зміст гнучкого бюджетування? Які два типи відхилень визначають при застосуванні цієї технології бюджетування?
74. Як розраховуються показники гнучкого бюджету?
75. У межах яких функцій управління можуть використовуватися результати аналізу виконання бюджетів?

ЗРАЗОК ТИТУЛЬНОГО АРКУШУ ЗВІТУ З ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ НАУКИ ТА ТЕХНОЛОГІЙ
Кафедра економіка та підприємництва ім. Т. Г. Беня

ЗВІТ
за результатами виконання індивідуального завдання
з дисципліни «ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ ТА БЮДЖЕТУВАННЯ»
за темою _____

Виконав ст. гр. ЕП01- _____ (підпис) _____ (Прізвище, ініціали)

Перевірила проф., д.е.н. _____ (підпис) С. Б. Довбня

ДНІПРО
2024

МЕТОДИКА РОЗРАХУНКУ ФІНАНСОВИХ КОЕФІЦІЄНТІВ

Таблиця Д.2.1

Система фінансових коефіцієнтів для проведення фінансової діагностики

Найменування показника	Розрахункова формула	Умовні позначення
1	3	2
Коефіцієнт покриття	$КП = \frac{ОК}{ПЗ}$	ОК – оборотні кошти підприємства; ПЗ – поточні зобов'язання.
Коефіцієнт швидкої ліквідності	$КШЛ = \frac{ГК + КФІ + ДЗ}{ПЗ}$	ГК – грошові кошти; КФІ – короткострокові фінансові інвестиції; ДЗ – дебіторська заборгованість; ПЗ – поточні зобов'язання.
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$КП = \frac{ГК}{ПЗ}$	ГК – грошові кошти; ПО – поточні зобов'язання.
Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості	$КСЗ = \frac{ДЗ}{КЗ}$	ДЗ – дебіторська заборгованість; КЗ – кредиторська заборгованість
Коефіцієнт відволікання оборотних активів у дебіторську заборгованість	$КВОК = \frac{ДЗТ}{ОК}$	ДЗ – дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги; ОК – оборотні кошти підприємства

1	2	3
Коефіцієнт простроченості дебіторської заборгованості	$КПДЗ = \frac{ДЗп}{ДЗ}$	ДЗ п – дебіторська заборгованість, термін погашення якої настав; ДЗ – дебіторська заборгованість.
Коефіцієнт участі грошових активів в оборотному капіталі	$КУГА = \frac{ГК}{ОК}$	ГК – грошові кошти; ОК – оборотні кошти підприємства
Коефіцієнт автономії	$КА = \frac{ВК}{К}$	КА – коефіцієнт автономії; ВК – власний капітал підприємства; К – сукупний капітал підприємства
Коефіцієнт фінансування	$КФ = \frac{ПК}{ВК}$	КФ – коефіцієнт фінансування; ПК – позиковий капітал підприємства; ВК – власний капітал підприємства
Коефіцієнт фінансування за рахунок стабільних джерел	$КФС = \frac{ВК + ПК_{д}}{А}$	КФС – коефіцієнт фінансування за рахунок стабільних джерел; ВК – власний капітал підприємства ПКД – позиковий довгостроковий капітал підприємства; А – сукупні активи підприємства
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	$КМ = \frac{ВОК}{ВК}$	КМ – коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів; ВОК – власні оборотні кошти підприємства; ВК – власний капітал підприємства

1	2	3
Власні оборотні кошти	$\text{ВОК} = \text{ВК} - \text{НеАкт}$ або $\text{ВОК} = \text{ОК} - (\text{ПотЗ} + \text{ДовгЗ})$	ОК – оборотні кошти; ПотЗ – поточні зобов'язання підприємства; ДовгЗ – довгострокові зобов'язання; ВК – власний капітал; НеАкт – необоротні активи
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	$\text{КОК} = \frac{\text{ВОК}}{\text{ОК}}$	КОК – коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами; ВОК – власні оборотні кошти підприємства; ОК – оборотні кошти підприємства
Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу (оборотних активів)	$\text{К}_о = \text{РП} / \text{ОАср}$	РП – чистий дохід від реалізації продукції (реалізована продукція); ОАср – середня величина активів, за період що розглядається.
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	$\text{Коб}_{\text{ДЗ}} = \frac{\text{РПк}}{\text{ДЗт сер}}$	ДЗт сер – середні залишки товарної дебіторської заборгованості; РПк – обсяг реалізованої продукції в кредит (з відтермінуванням сплати) за період, що аналізується.
Коефіцієнт оборотності запасів	$\text{Коб}_{\text{ВЗ}} = \frac{\text{СВ}}{\text{ВЗ сер}}$	ВЗ сер – середні залишки виробничих запасів; СВ – собівартість виробленої продукції за період, що аналізується; n – тривалість періоду, який аналізується (30, 60, 90,360 днів).

1	2	3
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	$K_{обкз} = \frac{СВ}{КЗ_{сер}}$	КЗ сер – середні залишки кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги; СВ – собівартість виробленої продукції за період, що аналізується; n – тривалість періоду, який аналізується (30, 60, 90,360 днів).
Період обороту (тривалість одного обороту) оборотних коштів	$T_{ок} = \frac{ОК_{сер}}{РП} \times n$	ОК сер – середні залишки оборотних коштів; РП – чистий дохід від реалізації продукції (реалізована продукція); n – тривалість періоду, який аналізується (30, 60, 90,360 днів), днів.
Тривалість обороту виробничих запасів	$T_{вз} = \frac{ВЗ_{сер}}{СВ} \times n$	ВЗ сер – середні залишки виробничих запасів; СВ – собівартість виробленої продукції за період, що аналізується; n – тривалість періоду, який аналізується (30, 60, 90,360 днів).
Тривалість обороту готової продукції	$T_{гп} = \frac{ГП_{сер}}{РП} \times n$	ГП сер – середні залишки готової продукції; РП – чистий дохід від реалізації продукції (реалізована продукція); n – тривалість періоду, який аналізується (30, 60, 90,360 днів).

1	2	3
Тривалість оборту дебіторської заборгованості	$T_{ДЗ} = \frac{ДЗ_{т\text{сер}}}{РПк} \times n$	<p>ДЗт сер – середні залишки товарної дебіторської заборгованості;</p> <p>РПк – обсяг реалізованої продукції в кредит (з відтермінуванням сплати) за період, що аналізується;</p> <p>n – тривалість періоду, який аналізується (30, 60, 90,360 днів).</p>
Операційний цикл	$ТОЦ = T_{ВЗ} + T_{ГП} + T_{ДЗ}$	<p>T_{ВЗ} – тривалість оборту виробничих запасів;</p> <p>T_{ГП} – тривалість оборту готової продукції;</p> <p>T_{ДЗ} – тривалість оборту дебіторської заборгованості.</p>
Тривалість оборту кредиторської заборгованості	$ТКЗ = \frac{КЗ_{сер}}{СВ} \times n$	<p>КЗ сер – середні залишки кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги;</p> <p>СВ – собівартість виробленої продукції за період, що аналізується;</p> <p>n – тривалість періоду, який аналізується (30, 60, 90,360 днів).</p>
Фінансовий цикл (цикл грошового обороту)	$ТФЦ = ТОЦ - ТКЗ$	<p>ТОЦ – тривалість операційного циклу;</p> <p>Ткз – тривалість оборту кредиторської заборгованості.</p>
Коефіцієнт завантаження активів	$Кз = \frac{ОКсер}{РП}$	<p>ОК сер – середні залишки оборотних коштів;</p> <p>РП – чистий дохід від реалізації продукції (реалізована продукція).</p>

1	2	3
Валовий прибуток (валовий фінансовий результат)	$ВП = РП - СВрп$	РП – чистий дохід від реалізації продукції (реалізована продукція); СВрп – Собівартість реалізованої продукції.
Операційний прибуток (фінансовий результат від операційної діяльності)	$ОП = РП - СВрп - АВ - ЗВ + ІОД - ІОВ$	РП – чистий дохід від реалізації продукції (реалізована продукція); СВрп – собівартість реалізованої продукції; АВ – адміністративні витрати; ЗВ – витрати на збут; ІОД – інші операційні доходи; ІОВ – інші операційні витрати.
Прибуток до оподаткування (фінансовий результат до оподаткування)	$П = ОП - ФВ + ДК + ІФД + ІД - ВК - ІВ$	ОП – операційний прибуток; ФВ – фінансові витрати; ДК – доходи від участі у капіталі; ІФД – інші фінансові доходи; ІД – інші доходи; ВК – втрати від участі у капіталі; ІВ – інші витрати.
Чистий прибуток (чистий фінансовий результат)	$ЧП = П \times (1 - Н)$	П – прибуток до оподаткування; Н – ставку податку на прибуток, виражена десятковим дробом
Прибуток до відсотків, податків та амортизації (ЕВІТДА)	$ЕВІТДА = ОП + Ам$	ОП – операційний прибуток; Ам – амортизаційні відрахування.

1	2	3
Рентабельність активів	$PA = \frac{ЧП}{A_{\text{ср.}}} \times 100\%$ <p style="text-align: center;">Або</p> $PA = \frac{ЧП + (1 - H) \cdot ПК}{A_{\text{ср.}}} \times 100\%,$	<p>ЧП – чистий прибуток підприємства; Аср – середня величина активів підприємства за даний період; Н – ставка податку на прибуток, виражена десятковим дробом; ПК – сума відсотків за користування позиковим капіталом.</p>
Рентабельність власного капіталу	$РВК = \frac{ЧП}{ВК_{\text{ср.}}} \times 100\%,$	<p>ЧП – чистий прибуток підприємства; ВКср – середня величина власного капіталу підприємства.</p>
Рентабельність продажів	$РПр = \frac{ЧП}{РП} \times 100\%$	<p>ЧП – чистий прибуток підприємства; РП – чистий дохід від реалізації продукції (реалізована продукція).</p>
Рентабельність операційної діяльності	$РОД = \frac{ОП}{РП} \times 100\%$	<p>ОП – прибуток від операційної діяльності; РП – чистий дохід від реалізації продукції (реалізована продукція).</p>

ВИХІДНІ ДАНІ ПО ВАРІАНТАХ

Таблиця ДЗ.1.

Інформація для складання бюджетів підприємства

Показники	Варіант									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Обсяг продажу, тис. од.										
квітень										
А	45	47	43,5	45,2	40	45,0	40,5	35	45,5	38,9
Б	40	42	48,9	35,8	38,9	40,0	34,8	40	50,2	41,2
травень										
А	40	42,3	45	45,8	42,3	41,0	41,5	30	45	40,1
Б	35	37	46,2	35,2	41	35,0	35,2	35	48,2	41,5
червень										
А	42	44,1	48,2	45,8	44,1	42,0	41,2	28	48,2	39,5
Б	37	38,9	50,1	34	40,5	37,0	34,5	37	50,1	41,9
липень										
А	40	42	43	45,9	43,5	40,0	39,5	25	43	39,5
Б	35	36,75	49,2	34,5	42,1	35,0	34,5	35	50,5	42,1
серпень										
А	35	36,75	42,9	45,1	42,5	36,0	45,1	28,1	42,9	38,5
Б	28	29,40	48,7	34	41,5	26,8	34	28	48,7	42,5

Продовження табл. ДЗ.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Ціна продукції А, грн./ од.	365	402	302	302	265	358	295	280	370	354
Ціна продукції Б, грн./ од.	410	422	380	389,5	302	486	410	245	325	415
Норма залишків готової продукції на кінець періоду, % від продажів наступного місяця	0,11	0,10	0,10	0,12	0,12	0,05	0,05	0,15	0,15	0,12
Ціна сировини В, грн./кг	295	289,1	293	356	302	297	285	290	395	323
Норма витрати сировини В становить для продукту А, кг/ од.	0,6	0,56	0,55	0,65	0,4	0,6	0,6	0,52	0,58	0,6
Норма витрати сировини В становить для продукту Б, кг/ од.	0,5	0,4	0,3	0,6	0,25	0,12	0,2	0,15	0,2	0,3
Ціна сировини Г, грн./кг	612	627	602	625	600	612	605	598	685	635
Норма витрати сировини Г становить для продукту А, кг/ од.	0,15	0,25	0,2	0,1	0,25	0,23	0,3	0,19	0,22	0,23
Норма витрати сировини Г становить для продукту Б, кг/ од.	0,35	0,37	0,25	0,25	0,33	0,35	0,34	0,27	0,27	0,25
Норма залишків сировини на кінець періоду, % від потреби в сировині на наступний місяць	0,15	0,10	0,12	0,12	0,15	0,16	0,10	0,10	0,15	0,15

Продовження табл. ДЗ.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Перелік накладних витрат підприємства, тис. грн:										
Заробітна плата робочих цеху	300	336	383	450,2	362,3	285	203	274	280	302
Заробітна плата технолога	25	28	25	20	27	31	25	24	26	30
Заробітна плата директора підприємства	45	50,4	45	45	50	50	65	45	47	50
Заробітна плата працівників економічного відділу, бухгалтерії тощо	140	156,4	202	158	156	185	190	185	210	215
Заробітна плата менеджерів із продажу продукції	100	120	112	95	115	120	132	89	95	85
Заробітна плата керівника відділу збуту	35	39	40	35	30	32	28	25	25	40
Заробітна плата керівника відділу постачань матеріальних цінностей	30	34	25	25	30	30	35	32	30	30
Заробітна плата іншого адміністративного персоналу	136	152	150	125	145	123	140	125	124	137
Заробітна плата іншого збутового персоналу	60	67	85	85	60	48	74	72	68	70
Заробітна плата іншого виробничого персоналу	240	265	102	189	212	205	198	205	230	245

Продовження табл. ДЗ.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Амортизація обладнання	65,1	61,5	72,5	75,2	85	89,6	92,4	102,3	105,8	120,8
Амортизація приміщення складу готової продукції	32,5	52	62,4	68	75,5	75,5	102,3	47,8	56,1	56
Амортизація будівлі офісу	54,3	51	56,8	98,5	98,5	78,5	45,9	56,9	63,4	68,7
Амортизація офісного обладнання та меблів	18,9	20	25,9	32	32,5	41,2	40,9	52,1	65,4	61,3
Амортизація основних засобів відділу продажів	9,7	10,3	12,5	15,2	12,6	14,8	20,35	23,8	20,1	14,8
Амортизація інших основних засобів виробничого призначення	70,2	65,3	102,3	56,8	65,2	75,3	70,1	56,8	85,6	84,9
Амортизація інших основних засобів збутового призначення	38,6	35,9	25,6	28,8	40,1	35,6	34,8	37,5	35,2	40,2
Амортизація інших основних засобів адміністративного призначення	46	42,7	50,6	59,8	60,5	64,1	78,7	80,4	59,8	52,9
Витрати на спеціальний одяг виробничого персоналу	95	10	20	0	15	80	33	42	45	17
Витрати на лабораторні дослідження якості сировини	10	25	5,2	10	12	22	18	23	5,8	0
Витрати на відрядження адміністративного персоналу	5	10	5,6	7,5	8,2	10	12	5,9	6,5	4,2
Комунальні послуги в офісному приміщенні за квітень	33	56	56	35	51	35	42,5	35,5	42,6	56
Комунальні послуги в офісному приміщенні за травень	27	52	52	52	45	29	35,6	28,1	40,1	52

Продовження табл. ДЗ.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Комунальні послуги в офісному приміщенні за червень	25,4	35	35	25	41,5	27	20,2	20,6	38,9	35
Комунальні послуги у виробничому приміщенні за квітень	61	57,8	57,8	56	62,3	56,2	45,2	61	52,1	57,8
Комунальні послуги у виробничому приміщенні за травень	48	45,6	45,6	38,9	50,2	50,1	32,1	49,5	38,9	45,6
Комунальні послуги у виробничому приміщенні за червень	43	40,9	40,9	35,2	45,8	45,5	23	35,6	35,9	40,9
Комунальні послуги у приміщеннях, пов'язаних із реалізацією продукції за квітень	37	89	89	52,1	23,2	32	42	45,6	37,4	89
Комунальні послуги у приміщеннях, пов'язаних із реалізацією продукції за травень	25	65	65	48,5	18,2	28,9	33,6	34,2	30,1	65
Комунальні послуги у приміщеннях, пов'язаних із реалізацією продукції за червень	19,2	46	46	35,2	17,5	23,5	28,5	29,6	28,7	46
Витрати на утримання основних засобів виробничого призначення	25	50	15	20	15	23	14	19	20	7,5

Продовження табл. ДЗ.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Витрати на послуги зв'язку та Інтернету	18,5	18,5	10	10	12	12	15	14	10	17
Витрати на рекламу продукції	10	3	5	5	7	7	2	8	4	5
Витрати на утримання офісної техніки та канцтовари	6,5	12	5,5	4,6	4,8	5,2	8,2	7,2	5,8	6,7
Витрати на поточні ремонти виробничого обладнання	12	25	2,9	4,5	2,8	4,2	5	7	8	10,2
Витрати на утримання основних засобів збутового призначення	3,2	5	10,5	10	1,2	1,9	2,5	3,5	4	2,9
Ставка змінних збутових витрат на продукт А, грн/ од.	12,3	10,3	20,5	10,2	7,5	8,10	10,2	15,5	9	5,7
Ставка змінних збутових витрат на продукт В, грн/ од.	7,8	6,85	8	8,2	5,5	6	9,5	12,5	8,2	6,2
Умови розрахунків з покупцями за реалізовану продукцію:										
Частка коштів, що поступають у місяць продажу	0,45	0,5	0,6	0,7	0,65	0,4	0,8	0,75	0,6	0,3
Частка коштів, що поступають у наступному місяці після продажів	0,55	0,5	0,4	0,3	0,35	0,6	0,2	0,25	0,4	0,7
Умови розрахунків з постачальниками сировини і матеріалів:										
Частка коштів, що оплачується у місяць закупівлі	0,75	0,8	0,7	0,6	0,45	0,78	0,85	0,56	0,65	0,7
Частка коштів, що оплачується у наступному місяці після закупівлі	0,25	0,2	0,3	0,4	0,55	0,22	0,15	0,44	0,35	0,3

Завершення табл. ДЗ.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Виплата нарахованої заробітної плати здійснюється наступним чином:										
Виплата у поточному місяці (аванс)	0,4	0,5	0,5	0,6	0,65	0,7	0,5	0,6	0,55	0,55
Виплата у наступному місяці	0,6	0,5	0,5	0,4	0,35	0,3	0,5	0,4	0,45	0,45
Виплата дивідендів у травні, тис. грн.	1050	2050	1000	2000	500	950	1250	1350	1500	1900
Планується закупівля обладнання з виплатами:										
у травні, тис. грн.	2560	5600	2300	4000	2800	5100	2560	2300	2300	0
у червні, тис. грн.	1900	0	1200	0	2300	10250	1200	1570	1200	4800
Планова виплата податку на прибуток (аванс за другий квартал), яка вноситься на початку другого кварталу, тис. грн.	3530	2800	2800	2650	4100	3200	2500	3105	2950	2200
Мінімальний залишок грошових коштів повинен складати, тис. грн.	250	180	190	250	300	120	250	200	300	240
Всі позики (тіло кредиту) гасяться на початку періоду, виплата відсотків за кредит вартістю ___% відбувається щомісяця в кінці.	23%	23%	23%	22%	22%	20%	20%	20%	24%	24%

Таблиця Д3.2.

Вихідний баланс підприємства

	Варіанти									
	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10
	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Активи, на початок квітня										
1. Необоротні активи										
Основні засоби (первісна вартість)	25 250,00	23 820,00	20 150,00	32 812,00	31 400,00	28 700,00	23 458,00	21 469,00	31 650,00	31 800,00
Знос основних засобів	11 791,75	11 795,66	7 560,28	17 702,73	10 517,49	14 212,24	11 259,84	11 055,50	17 247,73	22 107,36
Разом по розділу 1	13 458,25	12 024,34	12 589,72	15 109,27	20 882,51	14 487,76	12 198,16	10 413,50	14 402,27	9 692,64
2. Оборотні активи										
Виробничі запаси	3 932,04	2 927,36	2 867,61	3 184,10	3 241,76	3 871,26	2 344,05	1 709,88	4 563,95	3 569,66
Запаси готової продукції	3 002,16	3 027,96	2 450,22	3 266,68	2 662,68	1 249,92	1 195,93	2 725,19	4 667,07	2 931,78
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	16 356,04	18 246,02	15 804,94	13 749,79	11 135,46	17 713,85	13 062,66	9 766,29	16 517,98	15 381,21
Грошові кошти	406,00	336,00	346,00	406,00	456,00	276,00	406,00	356,00	456,00	396,00
Разом по розділу 2	23 696,24	24 537,34	21 468,78	20 606,57	17 495,91	23 111,04	17 008,63	14 557,35	26 205,00	22 278,65
Активи всього	37 154,49	36 561,67	34 058,50	35 715,84	38 378,41	37 598,80	29 206,79	24 970,85	40 607,27	31 971,29

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Зобов'язання та капітал										
1. Власний капітал										
Зареєстрований капітал	1 500,00	2 500,00	3 000,00	1 800,00	2 250,00	3 200,00	8 500,00	5 000,00	4 800,00	3 200,00
Нерозподілений прибуток	25 210,16	23 592,78	21 809,99	24 397,72	26 349,58	25 161,94	11 982,08	12 283,81	25 088,78	20 176,82
Разом по розділу 1	26 710,16	26 092,78	24 809,99	26 197,72	28 599,58	28 361,94	20 482,08	17 283,81	29 888,78	23 376,82
2. Довгострокові зобов'язання	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3. Поточні зобов'язання										
Кредити банків	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги:	6 084,82	6 892,51	5 721,15	6 257,27	5 161,72	5 622,84	5 546,51	4 046,45	7 132,91	5 720,25
КЗ перед постачальниками сировини та матеріалів	5 938,07	6 663,64	5 492,28	6 096,42	5 009,19	5 484,88	5 400,72	3 887,00	6 984,71	5 491,38
КЗ за комунальні послуги:	146,74	228,87	228,87	160,86	152,53	137,96	145,79	159,44	148,20	228,87
• виробничі	67,10	63,58	63,58	61,60	68,53	61,82	49,72	67,10	57,31	63,58
• збутові	42,55	102,35	102,35	59,92	26,68	36,80	48,30	52,44	43,01	102,35

Завершення табл. Д3.2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
• адміністративні	37,09	62,94	62,94	39,34	57,32	39,34	47,77	39,90	47,88	62,94
Кредиторська заборгованість перед персоналом	679,93	636,38	596,19	500,70	423,87	339,35	555,90	439,01	520,97	552,64
Кредиторська заборгованість перед бюджетом :	3 679,59	2 940,00	2 931,16	2 760,15	4 193,25	3 274,66	2 622,30	3 201,58	3 064,61	2 321,58
Кредиторська заборгованість з податку на прибуток	3 530,00	2 800,00	2 800,00	2 650,00	4 100,00	3 200,00	2 500,00	3 105,00	2 950,00	2 200,00
Кредиторська заборгованість з ЄСВ	149,59	140,00	131,16	110,15	93,25	74,66	122,30	96,58	114,61	121,58
Разом по розділу 3	10 444,33	10 468,89	9 248,50	9 518,12	9 778,84	9 236,86	8 724,71	7 687,04	10 718,49	8 594,47
Зобов'язання і капітал всього	37 154,49	36 561,67	34 058,50	35 715,84	38 378,41	37 598,80	29 206,79	24 970,85	40 607,27	31 971,29

Примітки до вихідного балансу підприємства

	Варіанти									
	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10
Виробничі запаси, тис. кг:										
• кількість сировини В	6,96	4,27	4,63	6,1	3,88	5,06	3,13	2,37	5,45	5,37
• кількість сировини Г	3,07	2,7	2,51	1,62	3,45	3,87	2,4	1,71	3,52	2,89
Запаси готової продукції:										
• кількість продукту А, тис. од.	4,95	4,7	4,35	5,42	4,8	2,25	2,03	5,25	6,83	4,67
• кількість продукту Б, тис. од.	4,4	4,2	4,89	4,3	4,67	2	1,74	6	7,53	4,94
Собівартість продукту А, грн/ од.	275,43	324,1	285,45	300,44	277,61	324,01	355,82	271,46	382,24	345,29
Собівартість продукту Б, грн/ од.	372,45	358,26	247,14	381,00	284,83	260,45	272,19	216,67	273,09	267,06

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Довбня С. Б., Найдовська А. О. Економічне управління підприємницькою діяльністю суб'єктів господарювання : навч. посіб. Дніпро : УДУНТ, 2023. 86 с.
2. Тютюнник Ю. М., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник С. В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Полтава : Видавництво ПП «Астроя», 2020. 434 с.
3. Хлевицька Т. Б. Фінансове планування та бюджетування : навч. посіб. Київ : Державний університет телекомунікацій, 2021. 130 с.
4. Фінанси підприємств : підручник / В. В. Сокурєнко, Д. В. Швець, С. М. Бортник, С. О. Ткаченко ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка. 2-ге вид., допов. та перероб. Харків : ХНУВС, 2022. 292 с.
5. Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент : підручник / Київ. нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. 2-ге вид., стер. Київ : Знання, 2013. 375 с.
6. Тищенко В. В. Впровадження фінансового планування на підприємстві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. № 16, Ч. 2. С. 125–129. URL: <https://dSPACE.UZHNU.EDU.UA/jspui/handle/lib/22457> (дата звернення: 09.10.2024).
7. Хлевицька Т. Б., Плевако Н. О. Науково-методичний підхід до вибору фінансової стратегії підприємства. *Проблеми економіки*. 2020. № 4. С. 241–248. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-4-241-248> (дата звернення: 03.10.2024).
8. Підприємницька діяльність та економіка підприємства : навч. посіб. / С. Б. Довбня та ін. ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. С. Б. Довбні. Дніпро : Ліра, 2016. 438 с.
9. Савчук В. П. Финансовый менеджмент. Практическая энциклопедия. 2-е изд. Киев : Издательский дом «Максимум», 2006. 884 с.
10. Білик М. Д. Бюджетування діяльності суб'єктів господарювання : навч. посіб. / ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». Київ : КНЕУ, 2013. 690 с.
11. Основи бюджетування : навч.-метод. посіб. / Л. П. Батенко та ін. ; за заг. ред. Л. П. Батенко. Київ : КНЕУ, 2010. 202 с.

Навчально-методичне видання

Довбня Світлана Борисівна,
Найдовська Ангеліна Олексіївна

ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ ТА БЮДЖЕТУВАННЯ

Навчально-методичні рекомендації
до вивчення дисципліни та виконання індивідуальних завдань

Електронне видання

Експертний висновок склала канд. екон. наук, проф. Тетяна Ігнашкіна

Зареєстровано НМВ УДУНТ (№ 800 від 20.11.2024)

Комп'ютерна верстка А. О. Найдовська

Формат 60x84 _{1/16}. Ум. друк. арк. 3,71. Обл.-вид. арк. 2,23.

Зам. № 118

Видавець: Український державний університет науки і технологій
вул. Лазаряна, 2, ауд. 2216, м. Дніпро, 49010.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7709 від 14.12.2022